

IK GEEF Naastenliefde door de eeuwen heen OM JOU!

IK GEEF OM JOU!

Naastenliefde door de eeuwen heen

Redactie
Marije de Nood en Kees van Schooten

IK GEEF Naastenliefde door de eeuwen heen OM JOU!

Met bijdragen van

Hanneke van Asperen
Renger de Bruin
Truus van Bueren
Jacques Dane
Lia van Doorn
Raphael Evers
Annelies van Heijst
Hannie Kool-Blokland
Maarten van der Linde
Marije de Nood
Mirjam Shatanawi

WBOOKS / Museum Catharijneconvent

8

18

21

24

30

7 VOORWOORD

Marieke van Schijndel

8 NAASTENLIEFDE IN NEDERLAND: SPOREN VAN EEN CHRISTELIJKE CULTUUR

Annelies van Heijst

18 LIEFDADIGHEID VANUIT EEN JOODSE ACHTERGROND

Raphael Evers

21 NAASTENLIEFDE IN DE ISLAM

Mirjam Shatanawi

24 HEB JE NAASTEN LIEF ALS JEZELF

Compassie binnen de
niet-monotheïstische godsdiensten
Marije de Nood

28 PORTRET: ELISABETH VAN HONGARIJE (1207-1231)

Heilige en weldoener

30 DE LIEFDE VERBEELD

Caritas als personificatie van de liefde
van God, voor God en voor de naaste
Hanneke van Asperen

40 PORTRET: SABIET BALWANT-GIR (1970)

Vrijwilliger bij de voedselbank

42 ZORG VOOR DE ARMEN

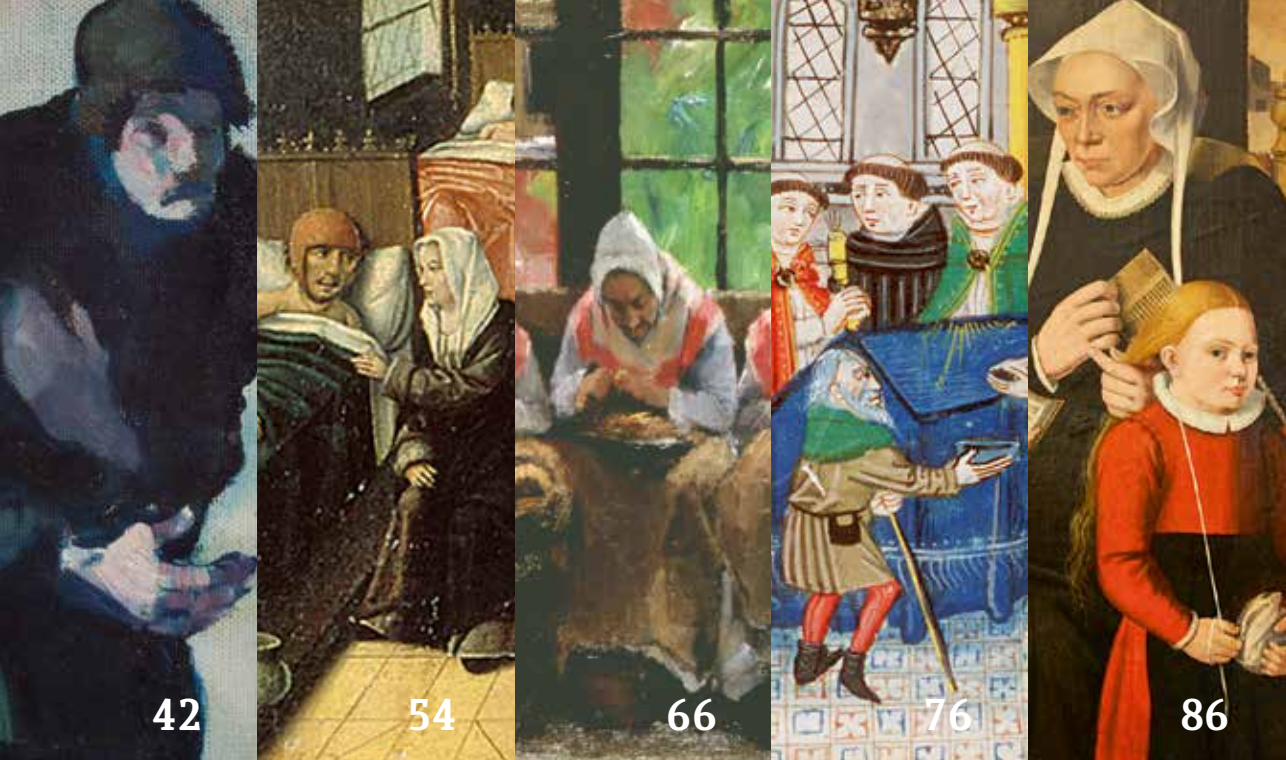
Van armentafel tot voedselbank
Maarten van der Linde en Lia van Doorn

52 PORTRET: AAGJE (1950)

SchuldHulpMaatje

54 VAN GASTHUIS TOT ZIEKENHUIS

Zorg voor de zieke naaste
Hannie Kool-Blokland

64 **PORTRET:**
FREDRIKE MEYBOOM
(1871-1971)
Ziekenhuisdirectrice

66 **'HIER WORD DEN OUDEN STOK
GEVOED'**
Ouderenzorg sinds de Middeleeuwen
Renger de Bruin

75 **PORTRET:**
NORWIN (1977)
Ex-dakloze

76 **TWEE ZIELEN, TWEE GEDACHTEN**
*De goede werken van Evert Zoudenbalch
en Hubert van Buchel*
Truus van Bueren

84 **PORTRET:**
BART VAN EMPEL (1945)
Straatpastor

86 **WEZEN EN VONDELINGEN**
'Och, ze zijn zoo diep te beklagen'
Jacques Dane

96 **PORTRET:**
ANTOINE KLOMP (1985)
Mantelzorgkind

98 Tijdslijn

100 Noten

102 Bibliografie

105 Register

108 Fotoverantwoording

109 Over de auteurs

111 Samenwerkingspartners

112 Colofon

VOORWOORD

Marieke van Schijndel

Geven om een ander, omzien naar je naasten, is universeel en verbindt mensen met elkaar, ongeacht hun culturele of religieuze achtergrond. Van oudsher kunnen mensen in ons land in tijden van nood een beroep doen op hun familie, bureu of de gemeenschap. In de Middeleeuwen ontstaan er op initiatief van kloosters en kerken allerlei voorzieningen voor armen, zieken, ouden van dagen en weeskinderen. Ook rijke burgers verlenen individueel en als collectief zorg aan stadsgenoten, zoals het uitdelen van voedsel en het stichten van gasthuizen.

Wat niet iedereen weet, is dat zo'n 650 jaar geleden op de plek van Museum Catharijneconvent armen en vreemdelingen onderdak krijgen in een klein gasthuis. In de vijftiende eeuw wordt op de plaats van het gasthuisje een klooster gebouwd. In 1529 richt de johan-nieter orde de bovenverdieping in als ziekenzaal. Na de Reformatie krijgt het kloosterhospitaal een meer wereldlijk karakter en groeit uit tot academisch ziekenhuis dat tot 1812 blijft functioneren.

Halverwege de negentiende eeuw vindt een grootschalige modernisering en professionalisering plaats in zorginstellingen. De basis wordt gelegd voor de verzorgingsstaat, die in de tweede helft van de twintigste eeuw vorm krijgt en waarin de overheid het voortouw neemt. Momenteel speelt de zorg voor de naasten een belangrijke rol binnen het politieke debat.

In de voormalige ziekenzaal brengt Museum Catharijneconvent met de tentoonstelling *Ik geef om jou! Naastenliefde door de eeuwen* heen de ontwikkeling van de zorg voor de

naasten in beeld, vanaf de Middeleeuwen tot vandaag de dag. Kunst- en cultuurhistorisch belangwekkende objecten en persoonlijke getuigenissen van weldoeners, zorgverleners en hulpbehoevenden vertellen de geschiedenis van charitatieve instellingen en van individuele vormen van hulpverlening.

Hoofdpartner van het project is het Oranje Fonds, dat de betrokkenheid van mensen bij de samenleving bevordert. Het Oranje Fonds steunt vele duizenden projecten waardoor mensen elkaar ontmoeten of een nieuwe plek vinden in de maatschappij. Naast het Oranje Fonds werkt het museum samen met ruim dertig lokale en landelijke maatschappelijke partners. Ik ben hen en alle fondsen die bijdragen zeer erkentelijk.

Bijzonder dankbaar ben ik prof. dr. Annelies van Heijst en dr. Hanneke van Asperen van de Tilburg University. Zij legden de basis voor dit project en stonden conservator Marije de Nood met raad en daad terzijde. Ik dank de bruikleengevers die hun waardevolle objecten uitleenden. Mijn dank gaat ook uit naar iedereen die heeft bijgedragen aan deze publicatie.

Veel bewondering heb ik voor de tientallen mensen die op de tentoonstelling hun persoonlijke verhaal delen met de bezoekers. Ik bedank allen die dit aandurfd en voor hun openhartigheid. Mogen de verhalen anderen aan het denken zetten en tot inspiratie zijn. Op deze wijze wordt getoond dat een onbaatzuchtige daad, hoe klein ook, een groot effect kan hebben.

< De grote ziekenzaal op de verdieping van het hoofdgebouw van het Catharijneconvent in de zeventiende eeuw, Utrechts Meester, vóór 1635. Centraal Museum, Utrecht, CM 2294 (detail)

NAASTENLIEFDE IN NEDERLAND: SPOREN VAN EEN CHRISTELIJKE CULTUUR

In Nederland en de rest van de westerse wereld heeft naastenliefde een eeuwenlange geschiedenis. Deze is nauw verweven met het christendom, maar valt er niet helemaal mee samen. Ook buiten het geloof om hebben mensen zich voor elkaar ingezet. Hieronder volgt een schets van dat grotere kader en van wat kenmerkend was voor de beleving en het in de praktijk brengen van medemenselijkheid.

Zorgzaamheid bij levende wezens

Mensen vertonen, net als andere levende wezens, zorgzaam gedrag gericht op de instandhouding van de soort. In het dierenrijk zorgen ouders vooral voor hun directe nakomelingen, maar de etholoog Frans de Waal stelde vast dat verschillende apensoorten ook opkomen voor andere leden van hun groep. Hij meende zelfs dat de apensoort van de bonobo er een soort Tien Geboden op nahoudt.¹ Hoewel niet iedereen De Waals argumentatie even overtuigend vindt, kan een vergelijking met het dierenrijk attent maken op onderlinge menselijke afhankelijkheid. Dat besef is bij in welvaart levende westerlingen wat weggezaakt omdat ze zich de luxe van een geïndividualiseerde levensstijl kunnen veroorloven en niet meer in familie-, buurt- of clanverband hoeven te leven om het hoofd boven water te houden.

De filosofie van de vorige eeuw weer Spiegelde deze ontwikkeling. Denkers als

Friedrich Nietzsche en Simone de Beauvoir benadrukten de individualiteit van de mens en vereenzelvigden het mens-zijn met een hyperindividueel bestaan. Reacties daartegen kwamen van onder anderen de Frans-joodse filosoof Emmanuel Levinas en de Amerikaanse politiek filosoof Joan Tronto, die het belang van menselijke relaties onderstreepten. Een kind dat onvoldoende zorg krijgt, blijft daar

^ Koning Willem-Alexander tijdens een werkbezoek aan Circus Santelli, winnaar van de 'Appeltjes van Oranje 2011'. Oranje Fonds, Utrecht

< Genezing van de blinde te Jericho, Meester van de Inzameling van het Manna, 1470-1480. Museum Catharijneconvent, Utrecht, RMCC s187

levenslang door getekend. Bij volwassenen kan de afhankelijkheid zich opdringen bij ziekte of een ongeluk en bij het ouder worden. Mensen zijn over en weer van elkaar afhankelijk: ze verkeren nu eens in de ontvangende en dan weer in de gevende positie.

Trendwatchers als Lidewij Edelkoort voorspelden in de eenentwintigste eeuw een hausse aan wij-gevoel. Bill Clinton begon zich na zijn presidentschap in te zetten voor goede doelen en schreef daar in 2007 een boek over: *Geef en verander de wereld*.² Ons koningspaar reikt namens het Oranje Fonds jaarlijks de 'Appeltjes van Oranje' uit, een prijs voor sociale initiatieven van mensen die zich binnen het werkteerrein van het Oranje Fonds inzetten voor een leefbare samenleving. Er zijn talrijke

andere hulpinitiatieven, zoals de Verwenzorg, waarin bedrijven en maatschappelijke instellingen iets investeren om het leven van chronisch zieken te veraangename. Verschillende tv-programma's hebben hulp bieden als formule, zoals *Een dubbeltje op zijn kant*, voor mensen met geldgebrek, en *Welcome home*, voor mensen bij wie het een chaos is omdat ze iets heel naars hebben meegemaakt en ontregeld zijn. Daartegenover staan de 'stille

^ Sint-Maarten deelt zijn mantel met een bedelaar, Noord-Nederland, ca. 1500-1510. Museum Catharijneconvent, Utrecht, ABM t2339a

> De liefdadigheid van de heilige Elisabeth van Hongarije, Jan de Caumont, eerste helft 17e eeuw. M - Museum Leuven, Leuven, B/III/55

helpers', mensen die zonder ophef te maken doen wat er gedaan moet worden. Onder hen zijn veel mantelzorgers, bij wie het zorgen voor de geliefde of huisgenoot een onderdeel van het eigen leven wordt.

Zo bezien past de tentoonstelling *Ik geef om jou! Naasteliefde door de eeuwen heen* in een trend. Museum Catharijneconvent focust daarbij op de zorg die in Nederland werd en wordt geboden aan de naasten, van de Middeleeuwen tot vandaag de dag. De invloed van het christendom op de geschiedenis en cultuur van ons land is onmiskenbaar, maar ook in andere levensbeschouwingen is iets voor de medemens over hebben een belangrijke waarde. Helaas profileren mensen zich vaak ten koste van elkaar: christenen roemden hun naasteliefde, moslims hun gastvrijheid en barmhartigheid, joden onderstreepten dat gerechtigheid voor de weduwe, de vreemdeling en de wees het hart van hun religie uitmaakt, en humanisten prezen bij zichzelf de afwezigheid van religieuze blinde vlekken.

Ondanks die claims blijkt geen enkele levensbeschouwing een waterdichte garantie te bieden voor medemenselijkheid. In naam van alle genoemde stromingen is er goed gedaan, maar ook veel kwalijks aangericht.

Alle levensbeschouwingen zijn vatbaar voor fanatisme en het najagen van groepsbelangen. Om te werken aan een wereld met meer medemenselijkheid zoeken sommigen naar gemeenschappelijke raakvlakken. Volgens de Engelse religiekenner Karen Armstrong in haar *Handvest voor compassie* ligt mededogen ten grondslag aan alle grote spirituele en ethische tradities van de mensheid. Ze haakt aan bij de al eeuwen bekende Gulden Regel die wereldwijd opgeld doet: behandel de ander zoals je zelf behandeld wilt worden.³ Die gedachte vinden we bij Confucius, in het hindoeïsme en boeddhisme, in het Oude en Nieuwe Testament en in de volksmond: 'Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doet dat ook een ander niet.'⁴

Grote voorbeelden

Kijken we naar de lange charitatieve geschiedenis die ons land kent, dan is deze nauw verbonden met het christendom. Eeuwenlang vormden het begrip *caritas* (Latijn, naasteliefde) en de zeven werken van barmhartigheid, ook wel goede werken genoemd, de belangrijkste leidraad voor wat betreft de zorg voor de medemens. Daaruit kwamen allerlei voorzieningen voort voor zieken, armen en noodlijdenden, zoals aan van oorsprong religieuze namen als St. Elisabeth Ziekenhuis en St. Franciscus Gasthuis te zien is. Jezus van Nazareth, een joodse rabbi die na zijn kruisdood door volgelingen Christus werd genoemd, vat de tien geboden die de joden moesten onderhouden samen tot twee: God liefhebben boven alles en de naaste als jezelf. Hij presenteerde dat als twee kanten van dezelfde medaille.

De evangelist Johannes omschreef God met één woord: liefde. De apostel Paulus (Korintiërs 13:13) stelde de liefde nog boven de hoop en het geloof. In het Latijn worden ze respectievelijk *caritas*, *spes* en *fides* genoemd. Samen heten ze de theologische of bijbelse deugden. Ze worden onderscheiden van de vier deugden uit de klassieke oudheid: moed, matigheid, rechtvaardigheid en wijsheid (*fortitudo*, *temperantia*, *justitia* en *prudentia*). Tot op de dag van vandaag worden er sieraden

- < Het St. Elisabeth Ziekenhuis in Tilburg, waar in 2009 het project 'Lief ziekenhuis' van start ging
- ✓ Het voeden der armen, Johannes Antonius Canta, 1845. Congregatie Franciscanessen Alles voor Allen, Breda

verkocht die teruggaan op de bijbelse symboliek, al beseft niet iedereen die ze draagt de herkomst ervan. Het hart is een universeel herkenbare verwijzing naar de liefde, het kruis verwijst naar het geloof en het anker naar de hoop.

Volgens de christelijke visie zijn mensen niet uit eigen kracht tot liefhebben in staat.

Ze danken dat aan God, die hen uit liefde het leven heeft geschonken. Ook los van de godsdienst is zo'n dynamiek van 'geven - ontvangen - doorgeven' herkenbaar, vooral als mensen zich geliefd weten. Ze geven die ervaring door aan hun kinderen of anderen om hen heen.

Jezus' omgang met hulpbehoevenden sprak de volgelingen uit zijn eigen tijd en uit latere eeuwen aan. Hij werd gezien als iemand die helend en heilzaam werkte en zich bekommerde om de verschoppelingen in de samenleving. De vier evangeliën verhalen over genezingen door Jezus, zoals die van de

> *Haagsche diakonessen kalender met een diacones die een man verzorgt, Nederland, 1919. Museum Catharijneconvent, Utrecht, SPKK v184j*

bloedvloeiende vrouw, de lamme en de blind-geborene.⁵ Christenen namen ook een voorbeeld aan heiligen. Een mannelijk toonbeeld van zorgzaamheid is Sint-Maarten, die zijn mantel deelde met een bedelaar. Een vrouwelijk voorbeeld is Elisabeth van Thüringen, of Elisabeth van Hongarije, doorgaans afgebeeld met rozen, brood en een drinkkan. Nog steeds dragen zorginstellingen haar naam, zoals het Tilburgse St. Elisabeth Ziekenhuis. Hier liep van 2009 tot 2014 het project 'Lief ziekenhuis' vanuit de gedachte dat medische zorg niet alleen technisch hoogwaardig, maar ook menselijk bewogen moet zijn. De professionals van deze instelling hebben zich met succes ingespannen om aan hun zorgverlening die extra kwaliteit mee te geven. Een inspiratiebron voor het project was het boek *Menslievende zorg*.⁶

Liefdadigheid

Wie in de tijd van het vroege christendom Jezus Christus wilde navolgen, moest God eren en de naastenliefde beoefenen. De zorg voor de kwetsbaren was een kern van de geloofsbeleving. De eerste christelijke huisgemeenten in het Romeinse Rijk, geleid door vrouwen uit de gegoede stand, lazen samen de gewijde geschriften, deelden brood en wijn in de viering van de eucharistie en zetten armenzorg en ziekenbezoek op.

In de zesde eeuw beval de kloosterstichter Benedictus van Nursia zorg voor zieke medebroeders aan in zijn kloosterregel. Hij schreef voor dat de zieke moest worden behandeld *quasi Dominus*, als ware hij de Heer zelf.⁷ In later eeuwen boden de meeste kloosters, behalve de zorg voor zieke ordegenoten, opvang aan zieke pelgrims, reizigers en andere vreemden. Deze hospitia of gastenverblijven (Latijn *hospes*: gastheer en gast) waren een vroege vorm van geïnstitutionaliseerde ziekenverpleging. Hiervan is het woord 'hospitaal'

afgeleid. Vanaf de twaalfde eeuw ontstonden in de steden de zogenaamde godshuizen en gasthuizen. Daar werden zieken en gebrekigen naar rang en stand verzorgd. Voor de armen werd betaald uit een liefdadigheidskas. Het verzorgende werk deden vrouwen en mannen, die er vaak een kloosterlijk-religieuze levensstijl op na hielden. Zij werden geassisteerd door meiden en knechten. Vanaf de negentiende eeuw namen zulke instellingen voor liefdewerken een hoge vlucht en werden grootschalig. Wereldwijd sloten duizenden zusters en broeders zich aan in vele honderden charitatieve congregaties. Zij investeerden hun krachten in onderwijs en ziekenzorg. In de protestantse kerkgenootschappen zetten vanaf de jaren dertig van de negentiende eeuw duizenden diaconessen zich in voor de ziekenverpleging.⁸ Allen werkten *pro Deo*, dat betekent 'voor God'. Dus niet om er zelf rijk van te worden, maar uit religieuze bewogenheid.

Goed doen en in de hemel komen

In de Middeleeuwen werd mensen voorgehouden dat ze zelf invloed konden uitoefenen op hun zielenheil. Als ze genoeg goede werken deden en berouw toonden voor hun zonden zou hun plaats in de hemel verzekerd zijn. Het leven op aarde was onzeker en kon op slag afgelopen zijn, met name in tijden van oorlog en epidemische ziekten. Daarom hechtte men sterk aan een eeuwig leven in het hiernamaals.

De ex-moonnik en kerkhervormer Maarten Luther (1483-1546) zette dit theologisch denk-systeem van zelfgereguleerd zielenheil en de ermee verbonden aflatenhandel op de helling. Hij predikte dat alleen God de mens kon 'rechtvaardigen', dat wil zeggen vrijmaken van zonden, waardoor de ziel het eeuwige leven kreeg. De mens kon daar geen invloed op uitoefenen en al helemaal niet door aflaten te verzamelen of goede werken te beoefenen. Wel bleef voor Luther, en voor de andere grote kerkhervormer Johannes Calvijn (1509-1564),

< De barmhartige Samaritaan, Nicolaes Roosendael, 1665. Frans Hals Museum, Haarlem, os I-297, Elisabeth van Thüringenfonds

✓ Schip der Kerk, Jacob Gerritz Loef, 1640-1650. Museum Catharijneconvent, Utrecht, BMH s400

het liefhebben van de naaste een plicht. Ze meenden alleen niet dat daarmee het eeuwige heil kon worden verdiend.

Katholieken beschouwden dit als een aanslag op hun geloof, zo spreekt uit het schilderij Schip der Kerk dat Jacob Gerritz Loef rond 1645 vervaardigde. Personificaties van de deugden geloof, hoop en liefde zette hij midden in beeld op drie scheepszeilen. Aan de grote mast hangt de gekruisigde Christus en op het voordek staat Mozes met de Tien Geboden. Vanuit het water bedreigen 'ketters' het schip van de katholieke Kerk. Onder de aanvallers zijn Mohammed, Calvijn en Luther. Zij richten hun pijlen op de masten die het schip voortstuwten en daarmee op de Kerk zelf.

Verskillende accenten

De manieren waarop mensen inhoud gaven aan de naastenliefde waren afhankelijk van tijd en plaats, van de christelijke denominatie en trouwens ook van de persoon. Lang niet alle christenen legden de meeste nadruk op de beoefening van de naastenliefde. De geloofsbeleving van de dertiende-eeuwse mystica Hadewych (bij wie 'de Minne', de liefde van en tot God, centraal stond) heeft bijvoorbeeld wat weg van de tot het katholicisme bekeerde schrijver Gerard Reve in *Nader tot U*. Zij benadrukten beiden de liefdevolle relatie tot God, terwijl geloofsgenoten juist het accent legden op de verhouding tot de naaste in nood, zoals bijvoorbeeld de negentiende-eeuwse pater Damiaan (1840-1889) die tussen de melaatsen ging wonen en zelf aan de ziekte overleed. Vergaande inzet voor medemensen toonden ook de lutherse theoloog en in Afrika werkzame zen-

< Sterfbed van een rechtvaardige, Nederland, ca. 1600-1650. Museum Catharijneconvent, Utrecht, BMH s1032

dingsarts Albert Schweitzer (1875-1965) en de protestantse majoor Alida Bosshardt (1913-2007) van het Leger des Heils. Pater Frans van der Lugt (1938-2014) bleef ondanks de oorlogssituatie in de Syrische stad Homs wonen om de inwoners, zowel christenen als moslims, bij te staan en te helpen. Extremistische strijders haalden hem in april 2014 uit zijn woning en schoten hem dood.

Niet voor alle christenen had beoefening van de naastenliefde prioriteit en als dat wel zo was, gaf men er op verschillende manieren vorm aan.

Kan liefde een gebod zijn?

Een veelbesproken kritiek op het gebod tot naastenliefde in de twintigste eeuw was dat niemand gedwongen kan worden om liefde te voelen en dat het daarom een onzinnig gebod zou zijn.⁹ Die zienswijze zegt veel over de tijd waarin hij opkwam en over veronderstellingen die gangbaar waren geworden, waarin emoties prominent zijn. In vroeger tijden dacht men anders en was niet wat de naaste voor de eigen emotionele huishouding betekende het ijkpunt, maar de nood van de naaste en wat er moest worden gedaan om de situatie te verbeteren. Liefde was een praktijk: niet zozeer iets wat je moest voelen maar iets wat je moest doen. Daaraan ontleende het gebod zijn betekenis. Een gevoel kan niet worden opgelegd, maar iemand concreet helpen wel.

In de Bijbel vertelt Jezus aan de leerlingen de parabel van de barmhartige Samaritaan om hen antwoord te geven op hun vraag wie eigenlijk de naaste is. Volgens dit verhaal is de Samaritaan de enige voorbijganger die bewogen raakt bij het zien van de gewonde langs de weg. Vanuit die bewogenheid komt hij in actie en door te helpen wordt hij tot naaste van de gewonde. Deze naastenliefde is een kwestie van aanpakken: van wonden verbinden, de gewonde op de ezel hijsen, onderdak voor hem zoeken en betalen voor zijn verzorging.

Het eigentijds duiden van dit soort verhalen is lastig vanwege de oude taal. Dat 'barmhartig' en 'Samaritaan' geen alledaagse woorden zijn, blijkt uit de reactie van een schoolkind dat enthousiast vertelde over 'de warmhartige Amerikaan'.¹⁰

Vanzelfsprekendheden over geven en ontvangen, en de emoties en innerlijke

gesteldheid waarmee dat gepaard gaat, zijn tijd- en cultuurgebonden. Moet spontane hulp van veel gevoelens vergezeld gaan? De bijbel-parabel is er kort over, huidige tv-programma's meten emoties daarentegen breed uit. Is dankbaarheid iets passends of juist moeilijk te hanteren? En hoeveel ongelijkheid kunnen we verdragen in een hulprelatie?

Goed doen in stilte

Dat aan helpen en geven scherpe kanten zitten, is bekend. De bijbelse vergelijking van het penningstuk van de weduwe (Lucas 21:1-4) waarschuwt rijken om zichzelf niet te overschatten, want een geringe gift van iemand die weinig heeft, is meer waard. Weldoeners moeten zich niet breed maken; de linkerhand mag niet weten wat de rechterhand doet (Mattëus 6:3). Charles Dickens dreef de spot met zogenaamde weldoeners als Mister Bumble, de dikbuikige opziener in een christelijk weeshuis vol ondervoede kinderen. Aan de stripfiguur van Ollie B. Bommel danken we de woordspeling 'liefdadigers' en sommige oude ansichtkaarten hoonden de christelijke deugden.

Dit wijst op wat er zoal kan ontsporen in processen van geven en ontvangen. De waarde van een mens hangt niet af van wat hij heeft of kan. Wie hulp krijgt, kan zich daardoor de mindere voelen, kan monddood worden gemaakt of worden betutteld. Helpen is een vorm van macht uitoefenen, want degene die helpt, heeft iets te bieden dat de geholpene op dat moment zelf niet in huis heeft. Die ongelijke positie onderkennen, is een stap naar evenwaardigheid. Bovendien kan het verkeren. De helper van nu heeft later misschien zelf hulp nodig en omgekeerd. ♥

< Ansichtkaart met een parodie op de liefdadigheid, ca. 1906. Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam

COLOFON

Afbeeldingen omslag:

Voorzijde: De zeven werken van barmhartigheid, Haarlem, 1580. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, 1602 (OK) (detail)

Binnenzijde voor: Caritas als gewone vrouw uit de Kamer van Charitate in Delft, maker onbekend, tweede helft 17e eeuw. Museum Het Prinsenhof, Delft, B 60-2

Achterzijde: Genezing van de blinde te Jericho, Meester van de Inzameling van het Manna, ca. 1470-1480. Museum Catharijneconvent, Utrecht, RMCC s187 (detail)

Binnenzijde achter: Liduina op haar ziekbed, in: *Vita alme virginis Lijdwine*, Johannes Brugman. Schiedam 1498. Museum Catharijneconvent, Utrecht, BMH i44, f. 15r (detail)

Uitgave

WBOOKS, Zwolle

in samenwerking met Museum Catharijneconvent,
Utrecht

Informatie over WBOOKS is te vinden op:

www.wbooks.com

Informatie over Museum Catharijneconvent is te vinden op: www.catharijneconvent.nl

De persoonlijke verhalen die aansluiten bij deze publicatie en de gelijknamige tentoonstelling zijn te vinden op: www.catharijneverhalen.nl

Concept

Marije de Nood, Museum Catharijneconvent

© 2014 WBOOKS, Zwolle

© 2014 Museum Catharijneconvent, Utrecht

Auteurs

Hanneke van Asperen, Renger de Bruin, Truus van Bueren, Jacques Dane, Lia van Doorn, Raphael Evers, Annelies van Heijst, Hannie Kool-Blokland, Maarten van der Linde, Marije de Nood, Mirjam Shatanawi
Samenstelling kaderteksten: Marije de Nood

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de illustraties volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot Museum Catharijneconvent wenden.

Redactie

Marije de Nood en Kees van Schooten
Museum Catharijneconvent

Vormgeving

Richard Bos

ISBN 978 94 625 8054 1

NUR 694

Dankzij een welgesteld echtpaar kunnen Utrechtse armen in 1307 iedere zondag een aalmoes ophalen in een huis bij de Domkerk. Bijna zevenhonderd jaar later, in 2002, richten Sjaak en Clara Sies in Rotterdam de eerste voedselbank op. Twee burgerinitiatieven die zeer succesvol blijken. *Ik geef om jou! Naasteliefde door de eeuwen heen* wandelt met zevenmijlslaarzen door de geschiedenis van de zorg voor de medemens in Nederland. Van middeleeuwse armentafel tot hedendaagse voedselbank, van kloostergasthuis tot modern ziekenhuis.

Vijf heldere essays vertellen dit verhaal vanuit een eigen 'doelgroep', waaronder de armen, de zieken en de ouderen. Wie geeft er om hen en vanuit welke motivatie? De prominente rol die naasteliefde speelt binnen het christendom, het jodendom, de islam, het hindoeïsme en het boeddhisme komt uitgebreid aan bod. Evenals de verbeelding van de (naasten)Liefde als deugd, de Caritas.

9 789462 580541

WWW.WBOOKS.COM